

Közgazdasági leírások értékei

„1900. november 18.169 taggal és 200, egyenként 50 koronás üzletrésszel megalakult a Marosvásárhelyi Ipari Hitelszövetkezet, melynek faipari szakcsoportja 1902. június 1-én kezdi meg működését.”

/Barabás Endre, 1907./

Imreh István Agrártörténetírás és a székely múlt megismerése /Aluta, 1970./ c. dolgozatában írja, hogy az „agrártörténetben különböző medrekből folynak együvé az ismeretek”, és ebben „térbelileg szétszórt és időben nem kapcsolódó adatokra építünk” Mindez érvényes az *erdészettörténetre* is, melynek művelői akkor járnak el helyesen, ha olyan hasznosítható forrásra is támaszkodnak, mint *Barabás Endre* (Középajta, 1870–1945) közgazdasági leírásai.

E monográfiák szerzője tanítóképzőt Nagyenyeden, a Polgári Iskolai Tanítóképzőt Budapesten végezte. 1904-ben adta ki *Székelykeresztúr*, majd ugyanazon évben *Udvarhely megye*, 1907-ben pedig *Maros-Torda megye* és *Marosvásárhely közgazdasági leírását*, melyek számos értékes erdészeti- és faipar-történeti kérdést taglalnak és adatot szolgáltatnak.

Az 1879. évi erdőtörvény életbeléptetése után sokat vitatott kérdés volt az *erdei legeltetés* ügye. Ez előtt is számos intézkedés történt az *újulat védelme* érdekében. Például 1788-ban az erdélyi főkormányország körrendelettel megtiltotta a szarvasmarha erdei legeltetését - „mely helyeken az nevedékeny élőfák a marhák miatt kárban mehetnének” -, de mindezek végrehajtása nehézségekbe ütközött, elsősorban a megfelelő *erdőrendészeti* szervek hiánya miatt.

Mindkét tábor - az erdei legeltetést szabályozóké, és azt minden korlátozás nélkül szabadon engedélyezőké - számos érvet hozott igazának alátámasztására. Egyfelől a *fahiány* még a Kárpátok tövében is valóság volt, ezért nem egy faluközösség kénytelen volt szigorú *fatakarékossági* intézkedéseket hozni. Ide tartozott pl. *Szemerja* hátomszéki falu is, hol 1727-ben már csak egy szabadhasználatú erdő volt /SzO VII. 331-336./. Továbbá az is kedvezőtlenül hatott, hogy az *erdők eloszlása* a székely székekben sem volt arányos. (Az EO III. 7-9.-ban megtaláljuk annak a 34 udvarhelyszéki falu felsorolását, melyeknek 1808-ban nem volt erdejük, míg ugyanakkor és itt 32 helységnek olyan sok erdeje volt, hogy a szék bizonyos részeken az irtást megengedhetőnek találta.) A *szegénység* pedig kétségtelenül mindig az erdővel nem rendelkező falvakban volt a legnagyobb: „Az *erdőszegény* részekben küzdött a nép a nyomorúsággal” - írta a Marosvásárhelyi Kereskedelmi- és Iparkamara az 1907. évre szóló jelentésében.

Az erdő fontosságát hangoztató, egykori erdélyi újságcikkek közül, kétségte-
lenül *Barabás János* Néhány szó a' honi erdészet körül /Erdélyi Híradó, Ko-
lozsvár, 1842. május 24./ c. írásának megbecsült helyet kell elfoglalnia: „Nem
megilletődött szívvel tapasztalja-e a' szemlélő utazva az úgy nevezett *mezősé-*
gen keresztül, hogy a' lakosok nagyobb része sárból egybehányt kunyhókban
laknak, trágyát éget, melly szántóföldjét nagy haszonnal termékenyebbé tehet-
né? A' székely hon egy résziben találunk még több erdős helyeket, de itt is nem
ápoló, hanem mostoha kezek közt vannak, [...]”, olvashatjuk az erdőt féltő
gondolatok egyikét.

Másfelől, számos *havasi gyeplegelő* fenntartásának elmulasztása beerdő-
sülésükhöz vezetett, melyeket aztán az 1853. évi *kataszter* csaknem mindig
erdőként vett fel. Az erdő és a havasi legelő elkülönítése is sokáig elhúzódott,
elsősorban Háromszéken, hol az 1884. évi összeírás 422.068 k.hold „erdő”
mellett csak 22.936 k.hold legelőt tartott nyilván. Ezért fogalmazta meg *Bedő*
Albert országos főerdőmester a már ismertetett módon (→ Erdőtisztek a Szé-
kely Kongresszus előkészítésében c. fejezetet) az erdészeti hatóságoknak a
legeltetésnél alkalmazott politikáját: megértés az állattartás gondjai iránt. Ezt
pedig *Vitos Mózes* a Csíkmegyei Füzetekben így fejlesztette tovább: „Én úgy
gondolom a kérdést [a marhatenyésztés terén mutatkozó visszaesést] úgy kell
megoldani, hogy választanók ki az arra alkalmas, szelíd lejtésű, vagy éppen
lapályos területeket s mondjuk ki rájuk, hogy legelő. Ha ezek a fa elvétele által
legeltetésre alkalmassá váltak, nézzünk utánna, hogy mint ilyenek, jó karban
tartassanak [...] s ha az előbbi t.i. a legelő megvan, nem fog a birtokosnak nehe-
zére esni, erdejének 1/8-1/10-ed részét [mely a felújítás érdekében legeltetési
elő- és utótilalom alá esik] legeltetéstől megkímélni [...], hogy a levágás után
ismét gyorsan új erdő keletkezzék” /596./

Az *erdei legeltetés* méltányos megoldása lassan haladt előre, ui. pl. 1902 és
1907 között a kutatott területen összesen csak 24.472 k.hold kiterjedésben en-
gedélyeztek *legelőerdőt*. (Maros-Torda megyében 33, Csíkban 20, Udvarhely
megyében 36 és Háromszéken 58 közbirtokosság erdejében.) *Barabás Endre* is
azok közé tartozott, kik sürgették e kérdésnek az állattenyésztés érdekeinek
figyelembevételével történő megoldását.

Amennyire határozottan nyilvánított véleményt *Barabás Endre* az erdei le-
geltetéssel kapcsolatosan, ugyanolyan kategorikus volt annak elítélésében, aho-
gyan - elsősorban a marosvásárhelyi iparosság és vezetőik - az 1886-ban meg-
nyílt *székelyföldi iparmúzeummal* kapcsolatosan eljárak. Ez az intézmény,
mely az iparosság iskolája kellett volna, hogy legyen, lassú sorvadásnak indult,
végül is azzá vált, ahogyan azt *Barabás Endre* 1907-ben leírta: „[...] az intézet
egyáltalában nem felelt meg hivatásának; gyűjteményei rendszertelenek és el-
avultak, ipari célú egyáltalában nem szolgáltak, úgyhogy fentartása az eddigi
módon teljesen czéltalan. Ezt az intézetet most a kereskedelmi kormány veszi át
a Székely-Egylettől 21.000 K-ért és a *marosvásárhelyi Állami Fa- és Fémipari*
szakiskolával kapcsolatba hozta s így teljesen az *iparfejlesztés* szolgálatában

fog állani” /Maros-Torda vármegye és Maros-Vásárhely közigazgatási leírása. Bp., 1907. 100./.

Törhetünk-e pálcát a múzeum egykori irányítói felett anélkül, hogy ne gondoljunk arra a századfordulói Marosvásárhelyre és vidékére, mellyel *Petelei István* megrajzolásában az olvasó is találkozhatott? Például A tegnap a ma ellen c. elbeszélésében azzal a makacs és értetlen gazdával, aki a *vasútban* nem a fejlődés eszközét látta, hanem csak egy új „szekérut”-at, ahol majd az urak „spacíroznak”.

A kispolgári életemények üressége, a pénz- és rangkórság, a kasztszellem természetesen nem kedvezett egy átfogó megújulásnak, mely jótékony hatással lehetett volna az iparosság gondolatvilágára, életkörülményeire. Hogy a múzeum élére nem került egy olyan férfiú, mint pl. az egykori marosvásárhelyi iskola tanára, *Baranyai Decsi János, Czimor* (Decs, 1560 k. -1601, Marosvásárhely) - kire mindig büszke lehet e város lakossága -, kinek volt tudása és szervezőképessége, hogy kultúránkat a messzi Svájcban, az 1598-ban megjelent tizenegy nyelvű szótárban képviselje, ezáltal a magyar nyelv általános történetén belül, az *erdészeti szaknyelv* múltjának megismeréséhez is becses adatokat szolgáltatva és megőrkítve, az csak sietette az intézmény társadalmi irányításának megszüntetését.

Barabás Endre Marosvásárhelyre vonatkozó leírásában adatokat találunk az 1892. nov. 13-án megnyitott *marosvásárhelyi Állami Fa- és Fémipari Szakiskola*-ra vonatkozóan is. Megtudhatjuk ebben azt is, hogy az intézet 10 tanárral és 20 rendes, valamint 12 rendkívüli tanulóval indult. Jellemző volt az iskolára, a *tanulók alacsony számán* kívül, a magas állami ráfordítás. (1895 és 1904 között az állam az iskola fenntartására 478.837 koronát fordított.)

Az iskola alacsony látogatottsága elsősorban a faipari szakra volt jellemző. Például az 1905-6-os tanévben a 18 végzett rendes tanuló közül csak 4 volt asztalos /Kamarai Jelentés, 1906. 36./. A Marosvásárhelyi Kereskedelmi- és Iparkamara 1892. évre szóló jelentéséből pl. az is kitűnik, hogy az idézett szakiskola megnyitásának évében, a kamara kerületében 13 „*tanműhely*”-ben folyt ipari oktatás, melyek közül 7-ben (54 %) a fafeldolgozással kapcsolatosan. Mindez a faiparnak a marosvásárhelyi kamara területén betöltött jelentőségét bizonyítja.

Barabás Endre a marosvásárhelyi *állami erdőhivatal* tevékenységére vonatkozóan is közölt adatokat. Ezek szerint pl. 1903-ban a hivatal kerületében 7 *csemetekert*, 71,8 hektár kiterjedéssel működött. A Maros-Torda vármegye *közigazgatási erdőészeti bizottságának* pedig egy korábbi - az 1892. évre szóló - jelentéséből az tűnik ki, hogy a megye területén a jelzett 7 csemetekerten kívül a görgényi állami erdőuralom, az *Ósmarosszék Havasgazdaság* és a Bánffy-uralom is rendelkezett csemetekerttel. Vagyis a múlt század végén a csemetével történő erdősítés már általános volt. A *kopárfásításnál* előszeretettel alkalmazták az *akácot*. Mindez azt igazolta, hogy a *fátlansággal járó szegénység* elleni küzdelemben az erdészek is kivették részüket. (Barabás Endre tanúsága szerint Maros-Torda vármegyében az állam által kezelt kopárok 1903-ban

251 ezer akáccsemetét ültettek, egyéb lombfacsemetét 43 ezret stb. /Uo. 81./) A Maros-Torda vármegyei alispáni jelentés pedig arról tanúskodik, hogy 1903-ban 51 birtokos kapott összesen 638.500 db erdei facsemetét *ingyen*, amellyel beerdősítettek 83,95 k.hold területet.

„Mí oly szegények voltunk, hogy az már szinte nevetséges volt!
Nagyanya az utcán minden korhadt faágért lehajolt,
egy szalmaszálért lehajolt. Megesett, hogy főzés közben a tűz
egyszerre kialudt
s a család ifjabb tagjai egy kis csutakért beszaladták a félfalut.”

/Illyés Gyula: Oly szegények voltunk... 1934./

